

KISS MÁRTON

Komlói István életútja a katasztertől a pécsi földmérő irodáig (1868–1944)

Családi háttér

Kurecska István 1868. augusztus 3-án született Borosjenőn (ma Ineu, Románia) római katolikus családban. Az aradi Királyi Főgimnáziumban végezte reáliskolai tanulmányait 1880 és 1888 között, ahol érettségét tett.¹ Részt vett az iskola társasági életében, így például a „Petőfi Önképző” Körben is.²

1893-ban jegyezte el Pázsitzki István nyugalmazott adófelügyelő lányát, Ellát.³ Ugyanabban az évben november 20-án kötöttek házasságot a Bihar megyei Bodonoson (ma Budoi, Románia). Házasságukból hat gyermek született, az egyetlen fiú, Endre István még csecsemőkorában meghalt.⁴ 1902-ben kezdeményezte nevének magyarosítását. A *Magyar-ság* közlése szerint Kurecska István temesvári lakos és kiskorú gyermekei (Mária Erzsébet Ibolyka, Margit Mária Jozefina, Mária Magdolna, Mária Laura Eleonora) a belügyminiszter 39.202. számú rendelete alapján felvehették a Komlói nevet.⁵

A kataszteri felmérés szervezetében

Kurecska 1890-ben került ideiglenes felmérési díjnokként a 8. számú – Nagyvárad székhelyű – felmérési felügyelőséghez. Első hivatalos esküjét 1891. április 19-én tette le, amikor felmérési nő-

■ Komlói István minősítési lapja (MNL OL, S 92. No. 25/4. 564.)

* A tanulmányhoz szükséges kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból (K 132723) valósult meg. Ezúton szeretném megköszönni Bósz Attila, Gáspár Attila és Nagy Imre Gábor (MNL BaML) kollégáim segítségét, amellyel hozzájárultak tanulmányom megírásához.

1 Magyar Nemzeti Levéltár (= MNL) Országos Levéltára (= OL), S 92 Az Országos Földméréstani Intézet vegyes iratai (= S 92). No. 25/4. Országos kataszteri felmérés – alkalmazottak (Régi szolgálati és minősítési táblázatok, I, J, K nevéük) (= No. 25/4.), 564.

2 KUNCZ ELEK: *Az aradi Királyi Főgymnasiumnak és az evvel összekapcsolt Állami Főreáliskolának értesítője*, 1886. 55., Uo. 1887. 51.

3 Kézfogó. *Kataszteri Közlöny* (= KK), 2. (1893) 1:9. (jan. 16.).

4 MNL OL, S 92. No. 25/4. 564.

5 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 36. (1902) 94:1. (ápr. 24.), Névváltoztatás. *Magyar-ság*, 9. (1902) 99:18. (ápr. 25.). A tanulmányban a névváltoztatás előtti időszak eseményeinél az eredeti családnevet használom.

vendéknek nevezték ki. Két évvel később (1893) mérnökségé,⁶ 1898-ban előléptették mérnök-ké.⁷ 1901-ben helyezték át a 4. számú felmérési felügyelőséghez (Arad), végül 1904-ben került a 10. felmérési felügyelőséghez (Szeged).⁸ A részletes felmérésnél végzett munkája (1899–1905) során a minősítése közepesnek volt mondható, vagyis egy átlagos tisztviselő volt.⁹

Komlói a magyar nyelv mellett francia, német és román nyelven is tudott.¹⁰ Egyéves önkéntes katonai szolgálatát a császári és királyi 32. gyalogezredben töltötte 1901–1902 között, ahonnan a szolgálati és védkötelezettség teljesítése után, rendfokozat megtartása nélkül bocsátották el.¹¹

■ Komlói – akkor még Kurecska – István aláírása (MNL OL, S 92. No. 25/4. 565.)

A mérnököt 1905-ben helyezték át a 10. szegedi felmérési felügyelőségről a 2. – Szatmárnémeti székhelyű – felmérési felügyelőséghez.¹² Nyugdíjazását az 1906. évi zárszámadás jelzi. Eszerint Komlói 14 év 9 hónap és 2 nap után hagyta ott a kataszteri mérnökségét, és évi 2200 koronás nyugdíjat élvezhetett.¹³

Írói tevékenysége a kataszteri időszak alatt

A 8. (nagyváradi) felmérési felügyelőség 1895-ben egy memorandumot adott be a tisztviselő

lők helyzetének javítására érdekében. A szerzők között bizottsági tagként megtalálhatjuk Kurecska Istvánt. A felmérés bizottsága az állami tisztviselők bérezésére vonatkozó 1893. évi IV. törvény ellen kívánt felszólalni, mivel az véleménye szerint hátrányosan érintette a kataszteri szervezetben dolgozókat.¹⁴ Az első problémát az előmeneteli rendszer és a szintek közötti bérkülönbségek jelentették. A memorandum készítői úgy vélekedtek, hogy még az osztrák rendszerrel is nehezebb az előrejutás a magyar szisztémában. A magyar szervezetenél 45 év kellett ahhoz, hogy valaki a főmérnöki fizetés legmagasabb fokát érje el, ami szinte lehetetlen volt akkoriban. Kritikával jegyezték meg a szerkesztők, hogy több korábbi állást nem töltöttek be, máskor pedig a már régóta szolgáló személyeket is a rendszerben tartották, ezzel is akadályozva a többiek előrejutását. A bérkérdéshez tartozott még a különböző juttatások eltörlése (például a költözéskor érvényes bútorkárpótlás) vagy a műszerek beszerzésének kérdése, mivel egyedül a kataszteri mérnököktől követelték meg a saját eszközök használatát. A részletes jelentés célja a felmérési felügyelőségek helyzetének javítása, valamint az előmeneteli rendszer és a bérezés fejlesztése volt.¹⁵

Kurecska 1900-ban egy rövid cikket írt a dűlőjegyzékek neveinek kérdéséről.¹⁶ Az írás egyaránt mondható szakmai beszámolóknak, politikai programnak és egyéni történetnek. Komlói véleménye szerint helyes lenne követni a Pénzügyminisztérium által évenként kiadott és megerősített rendeleteket, amelyek-

6 Személyi hírek. Kinevezések. *Pénzügyi Közlöny*, 20. (1893) 24:658. (szept. 29.).

7 Kinevezések. *KK*, 7. (1898) 7:167., MNL OL, S 92. No. 25/4. 565.

8 MNL OL, S 92. No. 25/4. 565.

9 MNL OL, S 92. No. 25/4. 566.

10 MNL OL, S 92. No. 25/4. 564.

11 MNL OL, S 92. No. 25/4. 546, *Honvédségi Közlöny*, 29. (1900) 2:7. (jan. 18.).

12 Áthelyezett mérnök. *Szatmár és Vidéke*, 22. (1905), 39:2.; *KK*, 14. (1905), 9:221.

13 A M. Kir. Állami Számvevőszék jelentése az 1906. évi zárszámadásról, valamint az államháztartás, államvagyon, és állami adósságok kezelése körül az 1906. évben szerzett tapasztalatiról. Bp., 1906. 52.

14 A törvényjavaslatról, valamint a korszakban készült fizetéssel kapcsolatos beadványokról I.: REISZ T. CSABA: A felmérési tisztviselők kérelme magasabb rangosztályba sorolásukról (1892). *Catastrum*, 3. (2016) 2:35–46., A kataszteri munkálatokról szóló országgyűlési ügyekhez I.: SCHMIDT ANIKÓ: Eredmények és elmaradások. A kataszteri munkálatok ügye az 1892–1897. évi országgyűlésen. *Catastrum*, 5. (2018) 4:44–54.

15 A 8-ik felügyelőség által szerkesztett s az országos bizottsághoz beterjesztett memorandum szövege. *KK*, 4. (1895) 3:12–15.

16 KURECSKA ISTVÁN: Dűlőjegyzék. *KK*, 9. (1900) 7:132–136.

– 132 –

Dűlőjegyzék.

– Irta: Kureczka István. –

A nagyméltóságú m. kir. Pénzügyminiszterium 1899. évi 17506. sz. alatt kiadott körrendeletének a dűlőjegyzékre vonatkozó része a következőleg intézkedik: „Meghagyom az összes felmérési tisztviselőknek, ideértve a háromszögelőket és határleírókat, hogy a dűlő és egyéb elnevezések szabatos és egyöntetű bevezetésére kellő gondot fordítsanak, továbbá, hogy az idegen és nem magyar eredetű neveket kiejtésük szerint, illetve hangzásuk szerint „magyarosan” írják; illetve, a midőn a lefordítás lehetséges és a fordítás által a dűlő vagy hely felismerése veszélyeztetve nincs, az illető idegen elnevezések a községi elöljáróság által kiállított kimutatás alapján *magyarra fordítva* vezetendő a munkálatokba”.

Ugyanazt tartalmazza az 1895. évi 14851. sz. rendelet 14-ik pontja, valamint az évenként szokásos rendeletek mindenike szó szerint vagy legalább utalva az előbbiekre, következetesen elrendeli a dűlő és egyéb elnevezések mikénti iktatását és mégis találunk az 1894. év óta felmért községek közt akárhányat, hol a fenti rendelkezés egész figyelmen kívül hagyafott, még többet, hol kissé tulhajtva és talán a legtöbbit, melyben csupán az első része, t. i. a magyaros kiírás lett foganatosítva. Míg ez utóbbi eljárás nem kielégítő, eddig az első kettő nagyon is helytelen és mint ilyen mellőzendő.

Hibát követünk el, mint hivatainokok, ha e rendelkezésnek eleget nem teszünk, de talán még nagyobb hibát követünk, mint hazafiak, ha nem ragadjuk meg az alkalmat, midőn e rendelkezésnek teljes lélekkel eleget téve — szolgálatot — és hitem szerint nem csekély szolgálatot tehetünk a magyarosodásnak.

Nagyon lényegesnek tartom, hogy hogyan és minő elnevezéseket vezetünk munkálatainkba, mert e munkálatok alapját képezik és fogják képezni a messze jövőben is igen sok műnek, hogy többet ne említsek, a hitelleltekönyvnek, adónak, adás-vevési szerződésnek, építendő vasutaknak, vizszabályozásnak és az iskolában használandó térképek és földrajznak stb. és ezek mind olyan helyek, hol a hivatalok, hol a kaputos ember a néppel érintkeznek, tehát nem lényegtelen, hogy az a nép mint hallja nevezni őt magát és birtokát.

Mi készíjtük hazánk arcképét, rajtunk áll, hogy abból a világb Magyarországra ismerjen. Ne készítsük azt olyannak, hogy

■ *Komlói István cikke a Kataszteri Közlönyben*

ben kötelezik a mérnököket a magyar nevek alkalmazására. E szabályozást kihasználva – de a mértékletesség határain belül mozogva – úgy vélekedett, hogy ez lehetőséget teremthet az ország (és lakosainak) békés magyarosítására. A telekkönyvek mellé készíjtendő dűlőjegyzékek magyar elnevezéseinek hatása ugyanis nem a jelenben, hanem 20-30 év múlva jelentkezhet. „*Mi készíjtjük hazánk arcképét, rajtunk áll, hogy abból a világb Magyarországra ismerjen.*” Ennek illusztrálására egy saját működéséből vett példát említ, amikor is 1898-ban Cséklye (ma Cetea, Románia) Bihar megyei, tisztán oláh anyanyelvű községben végzett felmérési munkálatokat. Az itt töltött hat hónap alatt a telekkönyvbe való, magyarosnak tekinthető

bejegyzések után a helyi lakosság fokozatosan az „új” nevét kezdte el használni, így békésen folyt le a magyarosítás. Komlói kitért arra is, hogy ezt nem szabad önhatalmúlag elvégezni, hanem egyedül a községi elöljárókkal való tárgyalás útján szabad csak dolgozni, és ha kell, magyarul vezetni a jegyzőkönyveket, és úgy juttassák el a hivatalhoz. Így mindenki védve lesz attól, hogy öncélú akciónak tekintse a magyar nyelvű feljegyzéseket – ez az okfejtés érdekes adalék lehet később tetteinek értelmezéséhez.

Komlói 1918-ban egy hosszabb értekezést tett közzé a kataszteri felmérés általános állapotáról és a megnövekvő feladatokról. A háború előrehaladtával és a feladatok nagymértékű megszaporodásával a kataszteri szervezetbe vetett bizalom megrendült. Az elkészült munkák ugyanis szinte azonnal elavultnak számítottak, mivel a szakértelemmel rendelkező embereknek gyorsan kellett dolgozniuk, ami a munka rovására ment. A mérnököket ugyanis nem nagyon segítették a helyi emberek, inkább tőlük várták a megoldást a vitás birtokügyekben. Úgy vélekedett, hogy a megnövekedett feladatokat az országos kataszteri felmérés hivatalának ki kellene osztania magánmérnökök és „vállalkozók” között, valamint bevonhatnák ide a különböző technikumokban végzett diákokat is. Ezzel a kataszteri szervezet is újabb embereket nyerhetne, illetve csökkenne a hivatalra nehezedő nyomás is.¹⁷

A nyugdíj után – út a pécsi földmérőségig

Nyugdíjazása után Komlói egy ideig eltűnt a kataszteri munkálatokból, ugyanakkor 1911-ben ismét megtalálhatjuk nevét a földmérés körül. 1911-ben Komlói István nyugalmazott kataszteri mérnök bajai lakost földmérősegédnek nevezték ki.¹⁸ Ennek alapját az 1908. évi XXXIX. törvénycikk 4. paragrafusa adta, amelyben az igazságügyminiszter kapott lehetőséget arra, hogy rendeletileg intézze a földméréshez kapcsolódó különböző ügyeket. Az 1909-ben kiadott 40. I. M. szá-

17 KOMLÓSI ISTVÁN: A „Telekkönyv” és az „Országos kataszteri felmérés”. *KK*, 27. (1918) 7–8:103–108. (júl.).

18 Földmérősegédnek bejelentése. *Igazságügyi Közlöny*, 20. (1911) 1:38. (jan. 28.).

mú rendelete szerint földmérői jogosítványt annak lehet adni, aki okleveles mérnök (vagy annak megfelelő követelményekkel rendelkezik), továbbá azoknak, akiknek 1880-ig bezárólag földmérői oklevelük van, vagy azoknak, akik az országos kataszteri felmérésnél szolgáltak és mint „kataszteri mérnökök” vagy magasabb fizetési osztályba tartozók váltak meg állásuktól (nem fegyelemi indokokból).¹⁹ Komlói ezek alapján az utolsó kategóriába esett, és mint az országos felmérésnél dolgozó kataszteri mérnök kaphatta meg a földmérői státuszt később.

A városi iratok szerint Komlói Istvánt 1915 áprilisában nevezték ki Pécs városi földmérőnek, a polgármester ajánlásával és támogatásával.²⁰ Komlói Rössler Pál nyugalmazott háromszögelési mérnök helyét kapta meg. Utóbbi még 1912 óta töltötte be a városi földmérő pozícióját, azonban a polgármesteri leiratból kiderül, hogy három év alatt (1915 áprilisáig) nem látta el megfelelően a feladatát, ezért néztek új személy után és találták meg Komlósit mint alkalmas jelöltet.²¹

Komlói ezután nagy kedvvel állt neki a városi mérnöki munkálatoknak. Számos birtokügyben, valamint építkezési ügy iratanyagánál megtalálhatjuk nevét a városi iratokban. A növekvő feladatok miatt Komlói igyekezett másokat is bevonni a teendőikbe, ezért egy hirdetést adott fel nyugdíjas mérnökök számára, hogy vegyenek részt a városi munkálatokban. Ugyanakkor áruba bocsátott több felvételi műszert és földméréshez szükséges kapcsolódó eszközt, amelyek saját vagy városi tulajdonban is lehettek.²²

Pécs város földmérője

A város alkalmazottjaként feladatának érezte, hogy felszólaljon a Pécs városát akkoriban érintő kataszteri kérdésekben. 1916-ban került sor Pécs városának újabb kataszteri felmérésére: 1865-ben volt az első, 1882–1885 között mérnöki helyszínelés zajlott a területen, így ideje volt az új felmérésnek. 1916-ban a város külterületeit kívánták felmérni, vagyis a város határaival kívánták foglalkozni. Komlói szerint a késedelemnek több oka is van: egyrészt az ország területén még nem ért végig a kataszteri szervezet (így az országos felmérés is hiányos volt, különösen Erdélyben), valamint a háború miatti szakemberhiány is nehezítette a dolgokat. Kifejtette, hogy örülni kell a kínálkozó lehetőségnek, mivel „*a háború okozta pusztítások (és remélhetőleg a megszállandó területek felmérése), mily nagymérvű, sürgős munkát fog adni a kataszternek*”. 1918 valóban átgondolásra készítette a kataszteri szervezetet – de nem a Komlói által tervezett módon.²³

1926 elején került sor a pécsi házhelyek kisorsolására, amely során a város három részén (Sátortábor, Gyárvaros, szigeti külvárosi gyakorlótér) lehetett házhelyet nyerni. Ezt követte a közalkalmazottak házvásárlási akciója, amelyet szintén Komlói végzett.²⁴ Pár héttel később közölt is egy írást a hadi árvák, özvegyek és a háborúban megsebesültek (rokkantak) helyzetéről. Utalt az 1916. évi cikkére, amelyben már foglalkozott röviden a háború utáni helyzettel. Úgy látta, hogy a jelenlegi szabályzás jó irányba indult el azzal, hogy a háborúban veszteséget elszenvedők számára házhelyet kívánnak biztosítani, ugyanakkor ez számos kérdést vet fel. Ha

19 A m. kir. igazságügyminiszter 1909. évi 40. I. M. számú rendelete, az 1908: XXXIX. t.-cikk hatályosságának területén a birtokrendezési, különösen az úrbéri elkülönítési, arányosítási és tagosítási ügyekben alkalmazandó földmérőkről. *Magyarországi Rendeletek Tára*. Bp., 1909. 601–614.

20 MNL Baranya Megyei Levéltára (= BaML) IV. 1407. Pécs város polgármesterének iratai (= IV. 1407) I. Polgármesteri jelentések. 277/1915. (jún. 25.).

21 MNL BaML IV. 1407. e. C” (1946-tól III.), Gazdasági és Építési, 1926-tól Gazdasági, 1947-től Népjóléti és Kulturális ügyosztály iratai, Városi földmérők iratai. 1929/1990. Rössler Pál életének alakulásához I.: REISZ T. CSABA: Gánóczy Sándor (1861–1938) emlékezete. *Catastrum*, 2. (2015) 2:38–49., REISZ T. CSABA: Emlékezés Gánóczy Sándor kataszteri főmérnökre halálának 80. évfordulója alkalmából. *Catastrum*, 5. (2018) 4:5–7.

22 Kis hirdetés. *KK*, 27. (1918) 5–6:94. (máj.).

23 KOMLÓSI ISTVÁN: Pécs szab. kir. város kataszteri felmérése. *Pécsi Napló* (= PN) 25. (1916) 206:2–3. (szept. 17.).

24 Vasárnap osztják ki a pécsi házhelyeket. *Dunántúl*, 16. (1926) 23:5. (jan. 29.), A pécsi házhelyek kiosztása a közalkalmazottaknak. *Dunántúl*, 16. (1926) 24:5. (jan. 30.).

valaki öt éven belül nem épít a megadott telekre, akkor azt elvehetik a tulajdonostól – ami könnyen előfordulhat egy olyan család esetében, amelyben éppenséggel az addigi kenyérkereső szenvedett károsodást. Komlói úgy vélte, hogy a helyzetet csak közös fellépéssel lehet megoldani, ahol szegények és gazdagok (vagyis azok, akik vagyonukat bővíteni tudták a háború alatt) együtt munkálkodnak azon, hogy házak jöheszenek létre. Az alapanyagokkal nem lenne gond, hiszen a város és környéke bővelkedik nyersanyagban – különösen akkor, ha egy kőalpra helyezett favázás házra gondolunk.²⁵

Ekkoriban Komlói az Országos Földbirtokrendező Bíróság (OFB) végrehajtójaként, valamint a Földhitel Intézetek Országos Szövetségének megbízottjaként tevékenykedett.²⁶ Két évvel később mint eljáró mérnök ő foglalkozott az OFB által kiadott konyhakertek kiosztásával.²⁷ 1928-ban a Színház tér 3. alatt található meg Komlói István földmérői magánmérnöki – később pedig ingatlanforgalmi feladatokkal kiegészült – irodáját.²⁸ Itt eladó-kiadó ingatlanok felől érdeklődhettek, valamint teljes körű földmérési szolgáltatást is kaphattak a betérők (felár megfizetése nélkül). Több hasonló hirdetéssel találkozhatunk a helyi lapokban, amely ismertté tette Komlósit.²⁹ Az újonnan létrejövő Megyeri Kertvárosba keresett vevőket, máskor nyaralótelepek létesítéséhez ajánlotta fel szolgálatait.³⁰ 1930-ban az irodája még mindig a Színház tér 3. szám alatt állt (ny. kataszteri mérnök, földmérő iroda).³¹

Térképszerkesztői munkássága

Komlói a háború alatt számos munkával keverte meg a pécsi felmérési felügyelőséget. A

■ Pécs szabad királyi város átnézetű vázlat (MNL BaML IV. 1406. e.1088/1916.)

szervezet iktatókönyvében több bejegyzést is találhatunk Komlósitól érkező iratokról, így például Málom község előzetes birtokmegosztásáról és Hidor előzetes térképéről.³² 1918 nyarán pedig több esetben kérte ki Pécs előnézeti térképét (április 25., június 5.), míg június 13-án ő maga küldött el egy vázrajzot előzetes értékelés céljából.³³ Augusztusban egy bejegy-

25 Hadi árvák, özvegyek és rokkantak sorsa Pécs városában. *Dunántúl*, 16. (1926) 37:5. (febr. 16.).

26 Hirdetés. *Dunántúl*, 16. (1926) 208:7. (szept. 15.).

27 Konyhakertek helyszíni átadása. *PN*, 37. (1928) 36:5. (febr. 14.).

28 *Pécs–Baranyai Címár*. Szerk.: KALOTAI LÁSZLÓ. Pécs, 1930. 251. (=KALOTAI, 1930).

29 Házhelyek, gyönyörű fekvésű villa telkek. *PN*, 18. (1928) 222:16. (szept. 30.), Zsákba macskát. *Dunántúl*, 18. (1928) 285:11. (dec. 16.).

30 Kertváros, nyaralótelep és kisgazdasági telepek. *PN*, 18. (1928) 138:5. (jún. 20.).

31 KALOTAI, 1930 216.

32 MNL BaML, VI. 181. Pécsi Állami Földmérési Felügyelőség (1851–1867: Pécsi Felmérési Felügyelőség, 1945-től: Állami Földmérés 11. számú Felügyelősége) iratai (= VI. 181), b. Szervezeti iratok (= b), 1. Iktatókönyv, 1918.

33 MNL BaML, VI. 181. b., 1. 1918.

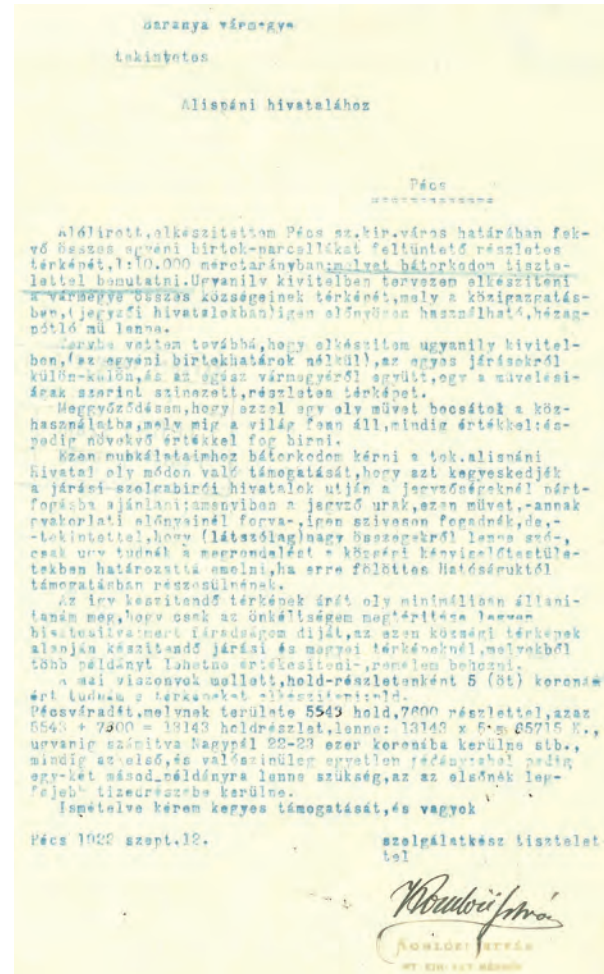
zés szól arról, hogy kikézbésítették számára Pécs külterületének birtokvázlatait, amelyeket felhasznált későbbi térképéhez.³⁴

A *Dunántúl* már 1919 augusztusában jelezte, hogy egy „hangyaszorgalmú mérnök” kívánja elkészíteni Pécs városának legújabb térképét. A felhívást egy hónappal később is megismételték, hogy további megrendelőket szerezzenek a 40 ezer koronás nyomdaköltség biztosítására.³⁵

A háború lezárulta, de még Pécs felszabadulása előtt jelent meg Komlói térképe a város belterületéről *Pécs törvényhatósági joggal felruházott város részletes térképe* címmel a Magyar Királyi Állami Térképészeti Intézet kiadásában. Ezt a már említett 1916–1917. évi kataszteri felmérés alapján készítette, rajta megtalálhatóak a helyrajzi számok is.³⁶

Ezen a munkán fellelkesülve Komlói levelet intézett Baranya vármegye alispánjához 1922 szeptemberében, hogy támogatást kérjen a megye összes községének feltérképezéséhez. A magas költségeket elkerülendő, Komlói igyekezett egy viszonylag „baráti” árat megajánlani, holdrészletenként öt koronát kérve a térképekért.³⁷ A hivatal elfogadta a beadványt, és a térképpel kapcsolatban közzé is tettek egy körrendeletet a járási főszolgabírók, községi és körjegyzők számára. A térképek méretaránya 1:10 000 lett volna, azonban végül nem készültek el.³⁸

1926-ban Komlói István ny. kataszteri mérnök és városi földmérő elkészítette Pécs belsőségeinek térképét. Az új felmérések alapján készített munka 1:5000 méretarányban mutatta az eredményeket. A térképen külön számok jeleztek az állami, megyei, városi és egyéb intézmények épületeit. Nyomatását a Magyar Föld-

■ Komlói István kérvénye (MNL BaML, IV. 410. b. 10692/1922.)

rajzi Intézet vállalta magára, több színben.³⁹ A térképen szereplő nevekkel kapcsolatban azonban kérdések merültek fel, mert Komlói az erre választott bizottság véleményével szemben és önmaga adott neveket egyes utcáknak. Az ügynek komoly visszhangja lett, mivel a bizottság által meghatározott neveket Komlói egyszerűen figyelmen kívül hagyta, ezzel viszont a bizottság elégedetlen volt. Ezért

34 MNL BaML, VI. 181. b., 1. 1919–1921.

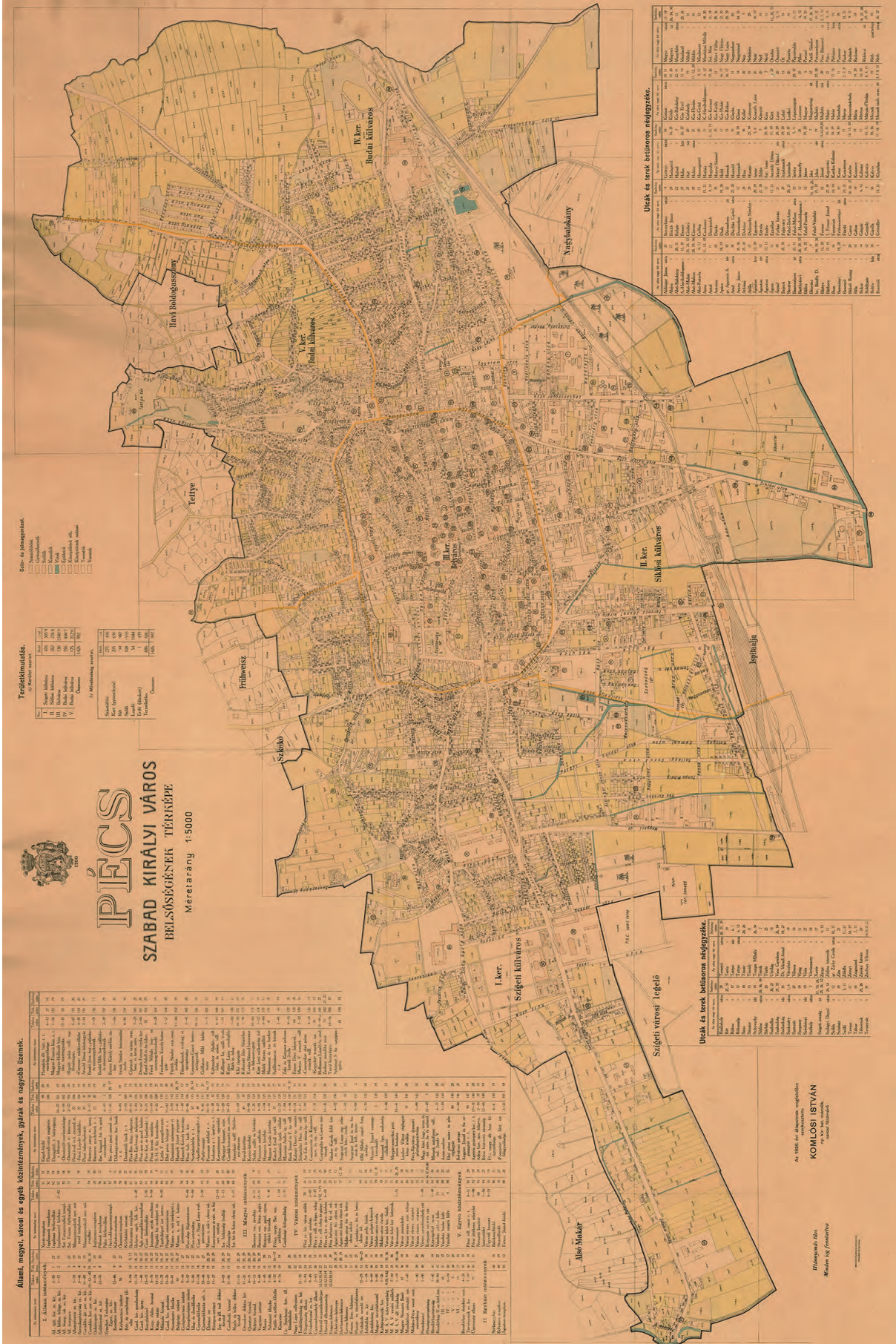
35 Pécs város legújabb térképe. *Dunántúl*, 9. (1919) 195:4. (szept. 21.).

36 KOMLÓSI ISTVÁN: *Pécs törvényhatósági joggal felruházott város részletes térképe*. 1:10 000. Bp., 1920. Elérhető a Hungaricana Könyvtár Portálon (<https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkepar/35736/>, elérés ideje: 2021. október 19.).

37 MNL BaML, IV. 410. Baranya vármegye alispánjának iratai, b. Közigazgatási iratok, Komlói István levele. 10692/1922.

38 10692 alisp. 1922, számú körrendelet Komlói István, nyug. kat. mérnök térképfelvételeinek támogatása ügyében. *Baranyavármegye Hivatalos Lapja*, 1922. 281.

39 Pécs új térképe. *Városok Lapja*, 21. (1926) 23–24: 222. (dec. 1.); KOMLÓSI ISTVÁN: *Pécs szabad királyi város belsőségének térképe*. 1:5000. Pécs, 1926. MNL BaML, XV. 9. Pécs város térképeinek gyűjteménye. 158. https://www.mediadigital.hu/terkepar/PE_431_pecs_szabad_kiralyi_varos_belsosgenek_terkepe_1926.jpg (elérés ideje: 2021. október 23.).

■ Pécs városának térképe 1926-ból (MNL BaML, XV. 9. 158.)

a térképszerkesztőnek komoly magyarázatokba kellett bocsátkoznia, és a földmérő önkényes akcióját végül megsemmisítették.⁴⁰

A városi térképszerkesztésben sokáig egyedül álló Komlói 1930-ban erős vetélytársat kapott Gergely Endre (1883–1942) személyében. A nyugalmazott csendőrszázados és kartográfus művei, többek között a *Magyarország ezeréves sorsa* (1922) és az *Új magyar autótérkép* (1926) ismert volt a korszakban.⁴¹ Őt kérte fel a Danubia Rt., hogy készítse el Pécs város többszínnyomású térképét, amely meg is jelent. Komlói – miután korábban a város ügyosztálya nem adott kizárólagos sokszorosítási engedélyt saját munkájára – 12 ezer pengős kártérítési pert indított Gergely ellen jogbitorlás címén. A törvényszék által felállított bizottság Cholnoky Jenő egyetemi tanárt, a nagy hírű geográfust kérte fel a kérdés vizsgálatára, aki szakértői véleményében megállapította, hogy Gergely egyéni és egyedi munkát tett le az asztalra, így a felperes kérését elutasították.⁴²

A közéletben

1925-ben Nendtvich Andor polgármester névnapjára Komlói készítette el a városi tisztviselők díszes emléklapját.⁴³ 1927-ben 129 társával együtt belépett a Mecsek Egyesületbe. Az újonnan felvett tagok között megtalálhatjuk a Dulánszky testvéreket (Jenőt és Nándort), valamint Makucz Jenőt is.⁴⁴ A korábbi kutatások arra utalnak, hogy a mérnökök az egyesület révén szerettek volna bekerülni a város elismert polgárai közé.⁴⁵

1927 áprilisában Komlói István mérnök részt vett Pécs városa és a honvédség (Likár Kálmán) között zajló tárgyalásokon. A résztvevők úgy vélték, hogy hamarosan a város bekapcsolódhat a légiforgalomba.⁴⁶

Komlói 1928. június 3-án előadást tartott a belvárosi fiúiskolában (Széchenyi tér) a Kertváros létesítése kapcsán. Az előadás címe megéri, hogy szó szerint idézzük: „*Hogyan biztosíthatja a köztisztviselő a maga és családja jólétét, egészségét, hosszú életét, és hogyan szerezhet magának szolgálati ideje leteltére szép családi otthonot, anélkül hogy elviselhetetlen adósságot csinálna*”. A cél nemcsak az érdeklődők tájékoztatása, hanem a tisztviselők informálása is volt – legalábbis a meghívó szerint.⁴⁷

1931. március 13-án tartott ülésén a Budapesti Mérnöki Kamara választmánya a tagjai közé választotta Komlói Istvánt, több társával együtt, amely április 13-án vált hivatalossá.⁴⁸

1936. december 14-én a pécsi építési és pénzügyi szakbizottság együttes ülést tartott, amelyre Komlói is készített egy betérjesztést. Ekkoriban már „volt városi tiszteletdíjas”-ként szerepelt és kegyelmi ellátást kért.⁴⁹

Közírói munkásság

1932 januárjában Komlói a *Pécsi Napló* hasábjain elemezte a város új szabályozási rendeletét. A törvényi kötelezettségből elkészített rendelet ugyanis – vélte – nem illeszthető bele a város fejlődési irányába, hiszen a korábban kialakított rendet (utcákat, telkeket) kellene lerombolni miatta. „*Ideálisan szép e munka*

40 Az ügy további részleteiről l.: KISS MÁRTON: *A formalitást feláldozni a lényegnek – Komlói István esete a pécsi utcanevekkel*. 2020. május hónap dokumentuma. https://mnl.gov.hu/mnl/baml/hirek/a_formalitast_felaldozni_a_lenyegnek_komlosi_istvan_esete_a_pecsi_UTCANEVEKSEL (elérés ideje: 2021. október 23).

41 GERGELY ENDRE: *Magyarország ezeréves sorsa*. <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkepar/33842/> (elérés ideje: 2021. október 20).

42 Bizonyítást rendelt el a tábla egy szerzői jogbitorlási perben. *PN*, 39. (1930) 55:6. (márc. 7.).

43 A polgármester névnapja. *Dunántúl*, 15. (1925) 273:6. (dec. 1.).

44 Makucz Jenő (1892 k.–1979) aljegyző, városi tanácsnok, önkéntes tűzoltóparancsnok. Komoly szerepet játszott Pécs két világháború közötti életében. Halálózások. *Dunántúli Napló*, 36. (1979) 67:7. (márc. 9.).

45 A Mecsek Egyesület köréből. *PN*, 36. (1926) 53:7. (márc. 6.).

46 Repülőgéppálmás lesz rövidesen Pécssett. *PN*, 36. (1926) 87:16. (ápr. 17.).

47 Meghívó. *PN*, 37. (1928) 133:3. (jún. 2.).

48 Hirdetés tagfelvételtől. *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye*, 65. (1931) 15–16:104; A Kamara új tagjai. *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye*, 65. (1931) 17–18:116.

49 A városi építési és pénzügyi szakbizottság együttes ülése. *PN*, 45. (1936) 285:8. (dec. 13.).

■ Komlói István pécsi magánhivatalának homlokzata napjainkban a Színház téren (a szerző felvétele)

és nagyon megfelelne iskolai példánynak, de – miként a Röck Marika szép csizmácskáit nem lehet a Rézi néni visszerektől duzzadt öreg lábaira felhúzni, – éppúgy nem lehet ezt az ideálisan szép kívánatos tervet Pécs kialakult, évszázados beépített területeire ráhúzni.”⁵⁰ Szomorúan vette tudomásul, hogy noha a szabályozási rendelkezéshez az ő térképét használták, nevét nem tüntették föl. Véleménye szerint a tervezetet újra kellene gondolni a magántulajdon szentsége, a biztos jövő és az ideális szépség biztosítása érdekében.⁵¹

Júliusban egy aktuálpolitikai felhangoktól sem mentes írásában foglalt állást a városi segélyezési politika kérdéséről. Komlói szerint az üres gyomornál nincs rosszabb, a jajgatás pedig nem segít a gondokon. Véleménye szerint a városban nemcsak a munkásokat kellene segíteni, hanem az átlagdolgozókat (köztisztviselőket, iparosokat) is, mivel nagy az elkeseredettség. Ugyanakkor nem a pénz hiánya a legnagyobb gond, hanem annak eloszlása – éppen ezért hozzájuk kellene fordulnia a vá-

rosnak, amikor kényszerhelyzet teremtette vagyongyűjtést állapít meg. Az így bejövő összegeket (és annak kamatait) fel lehetne használni arra, hogy ellássák a nehezebb sorban lévőket és kisegítsék őket a bajból. Komlói ugyanakkor nem tagadhatta meg földmérői voltát, amikor házhelyeket és házakat is eladásra kínálna, mégpedig személyes kölcsönök (és törlesztések) keretében. A szerző szerint „én meg tudnám oldani, csak azt a pénzt bocsátának rendelkezésemre, amit egy év alatt Pécssett elfüstölnek”.⁵²

Egy hónappal később egy két-részes cikket tett közzé a Pécsi

Naplóban a háborúban elesettek helyzetének javítása érdekében. A háború „élő hősei” a haza megvédése után véleménye szerint nem kapták meg azt a lehetőséget, hogy tisztességes életet élhessenek. Nem teremtették meg ehhez a gazdasági feltételeket, illetve házhelyeket sem bocsátottak rendelkezésükre. Ha pedig megtették, az nem sikerülhetett megfelelően, ugyanis a gazdasági válság idején többeknek nem volt lehetőségük építkezni. Úgy vélte, hogy munkát kellene adni az embereknek, és különösen a Pécs környéki csatornázást látta jó példának. Ezzel ugyanis szerinte nemcsak fizetéshez jutnának sokan, hanem a város vízellátását is javítani lehetne. A cikk szerint fontos, hogy a városi vezetés foglalkozzon a kérdéssel, ezért vállalta ezek megfogalmazását a lapban.⁵³

1933-ban Komlói a magyar nép egészségügyi állapotáról fejtette ki álláspontját. Véleménye szerint az emberek – és a gyermekek – számára a legfontosabb összetevő a levegő és a napsütés, még az étkezésnél is fontosabb. A természeti népeknek, különösen a hegyvi-

50 Röck Marika (1914–2004), magyar származású, nemzetközi híru primadonna. Doletskó Teréz (Rézi néni), Zsalosevits Józsefné, szegedi főzőnő. Nevéhez fűződik a Szegedi szakácskönyv kiadása 1876-ban. SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar irok élete és munkái*. II. kötet. Bp., 1893. 976.

51 KOMLÓSI ISTVÁN: Pécs szab. kir. város „Szabályozási terve”. *PN*, 41. (1932) 19:4. (jan. 24.).

52 KOMLÓSI ISTVÁN: Jajgatunk! *PN*, 41. (1932) 153.1–2. (júl. 9.).

53 KOMLÓSI ISTVÁN: Élő hősök napja. *PN*, 41. (1932) 188.1. (aug. 20.), KOMLÓSI ISTVÁN: Élő hősök napja II. *PN*, 41. (1932) 189:1–2. (aug. 23.).

déki embereknek jut az a kegy, hogy viszonylag gondtalanul élhetnek – legalább is másfajta stresszel kell megküzdeniük. Komlói lokálpatriótaként kiemeli, hogy a pécsiek számára adott a lehetőség a friss „levegővételre” a Mecsek közelsége miatt. Ehhez elegendő olcsón telket vásárolni a környéken, azon pedig egy víkendházat építeni (kőből vagy deszkából), hogy közelebb kerülhessenek az emberek a természethez. Erős akarat, kitartás és takarékoság csodát tehet – vallotta.⁵⁴

1935 májusában Komlói ismét a *Pécsi Napló*ban a város parcellázási szabályrendeletéről értekezett. Úgy vélte, hogy tavasszal megindulhatna a város telkeinek további parcellázása, azonban ezt a helyi szabályrendelet nem engedi. Ezért – nagyon indokoltan – a lakosok elvándorolnak Pécsről a közeli kiskozári (ma Kozármisleny) szőlőkhöz, illetve a repülőtérről keletre található magyarürögi területekre. Utóbbi azért vetett fel kérdéseket, mert itt a szerző szerint „*a családi ház a telekkel együtt nem kerül annyiba, mint pár lépéssel errébb a pécsi határban maga a házhely kerül*”. Ez pedig káros a városra nézve, mivel az emberek inkább költik itt a városban megszerzett keresetüket, mint hogy házhellyel próbálkozzanak Pécsen. Komlói nem hagyta ki a lehetőséget, hogy saját szerepéről is beszélhessen. Úgy vélekedett, hogy ha nincs ez a szabályrendelet, akkor „*már évekkel ezelőtt felparcelláztam volna a város természetes fejlődési vonalát képező Szigeti országút mindkét oldalán fekvő, igen jó építési talajú, egészséges fekvésű területeket*”.⁵⁵

1937 augusztusában egy rövid írásban a helyi lakosság nyaralási szokásait elemezte a

birtokviszonyok szemszögéből. Cikkét azoknak a helyieknek szánta, akiknek a pénzügyi helyzete nem tette lehetővé, hogy külföldön vagy Pécstől távol tudjanak pihenni a nyár folyamán. Úgy vélte, hogy a friss levegő felnőtt és gyerek számára is alapvető fontossággal bír, így, ha más nem lehet, akkor építsenek emeletes préházakat a város környékén. Ehhez pedig szükség lenne a városatyák támogatására is – fűzte hozzá Komlói.⁵⁶

1938-ban a helyi rádió sugározta az előadását „*Ki örököl*” címmel.⁵⁷ 1939-ben a birtokhatárok fontosságáról és a korábbi rendszerek hibáiról írt cikket. A 18. század végén meghúzott határokat ugyanis többen kényszerként élték meg, mivel ez szolgálta a későbbi adóalapot. A 19. század közepén Baranyában elrendelt földmérésen és a 1880-as években zajlott helyszínelésen csak fél munkát végeztek, mivel csak a régi, cseh mérnökök által készített kis méretarányú térképeken dolgozhattak (1:2880). Ahogyan az állam érdekét szolgálja a „*trianoni feldúlt országhatárok helyreállítása*”, úgy lesz fontos az országon belüli határok pontos megállapítása Komlói szerint.⁵⁸

Az életút vége

1942-ben az irodáját még a Jókai tér 6. szám alatt tüntették fel, noha már több éve visszavonult ezen tevékenységétől.⁵⁹ Haláláról a *Pécsi Napló*ból értesülhetünk, amely hírül adta, hogy Komlói István nyugalmazott kataszteri mérnök 75 éves korában elhunyt.⁶⁰ 1944. április 13-án helyezték végső nyugalomra a pécsi városi köztemetőben.

54 KOMLÓSI ISTVÁN: Levegő és nap. *PN*, 42. (1933) 139:7. (jún. 22.).

55 KOMLÓSI ISTVÁN: Pécs város parcellázási szabályrendelete. *PN*, 44. (1935) 105:6. (máj. 9.).

56 KOMLÓSI ISTVÁN: Hol nyaraltál? *PN*, 46. (1937) 188:4–5. (aug. 19.).

57 A Pécsi Napló rádióműsora. *PN*, 47. (1938) 291:4. (dec. 25.).

58 KOMLÓSI ISTVÁN: Birtok-határ. *PN*, 48. (1939) 105:1. (máj. 9.).

59 *Pécs-Baranyai címtár*. Szerk.: Császár Géza. Pécs, 1942. 466.

60 Anyakönyvi hírek. *Dunántúl*, 34. (1944) 85:8. (ápr. 16.).